

De informatiekrant van Wageningen Monumentaal, Vereniging voor Stadsschoon
Maart 2005

INHOUD

VAN HET BESTUUR.....	1
STRUCTURELE ONTWIKKELINGEN	1
GEBOUWEN VAN DE WUR	2
WINDMOLENS	4
RUSTENBURG.....	4
PONSEN & LOOIJEN	5
MUSEUM VOOR LANDBOUWTECHNIEK	5
AULA OP DE ALGEMENE BEGRAAFPLAATS WAGENINGEN	5
WEDEROPBOUW-TENTOONSTELLING.....	7
SLOPEN KAN MAAR ÉÉN KEER.....	8
ZUSTERVERENIGINGEN	8
BAKKERIJ DE VOLHARDING.....	11
HET BESCHERMEDE WEDEROPBOUWBEELD VAN DE MARKT VERDIENT MEER DAN SERRES.....	12
VESTIGINGSKLIMAAT WINKELIERS	12
DE MOUTERIJ.....	13
GREBBEDIJK 6/6A.....	14
HET BESTUUR VAN WAGENINGEN MONUMENTAAL ...	15
LEDENVERGADERING EN INDUSTRIEEL ERFGOED	16

VAN HET BESTUUR

Beste mensen,

Vooru ligt weer een Profiel, de neerslag van een jaar aandacht voor stadsschoon in al zijn vormen. Het is een zeer veelzijdig werkveld. Soms ben je bezig om te proberen grootschalige plannen te doorgronden en te beoordelen op zijn effecten op de leefbaarheid en het "welbevinden", dan weer wordt je aandacht gevraagd voor de categorie "klein maar fijn", zoals het oude bakkerijtje op het Salverdaplein, dat we proberen te behouden. We zien ook uit naar de opbouw (samen met de gemeente) van het Wageningen-deel van de wederopbouwtenoonstelling met de naam "Lelijk is geen argument", die deze zomer in de

openbare bibliotheek te zien zal zijn. Waar doen we het voor? Voor u, voor de leefbaarheid, voor een plezierig, herkenbaar en "eigen" Wageningen. En "de Wageningen" heeft daar wel gevoel voor. Zie maar eens hoe de discussie is losgebrand over een thema als de herdenkingszuil op het 5-Mei-plein. Daarom nog even dit: wij kunnen niet zonder uw ondersteuning. En mocht u nog mensen kennen, die geen lid zijn van Wageningen Monumentaal, laat ze zich dan even aanmelden (secretariaat Heerenstraat 5, tel. 0317-426040.)

Roel Veelders, voorzitter.

STRUCTURELE ONTWIKKELINGEN

Voor Wageningen Monumentaal zijn met name de binnenstad en de gebouwen van de WUR momenteel punten van voortdurende aandacht. Omdat de WUR vrijwel geheel zal verhuizen naar 'de Born' moeten we ervoor waken, dat het centrum en haar omgeving niet zielloos achterblijven. En dan gaat het niet alleen om het behoud van gebouwen, maar vooral ook een functionele invulling daarvan.

Aan de oostzijde van het centrum gaat het dan om de statige Generaal Foulkesweg en omgeving. Goede functies in dit gebied kunnen de binnenstad versterken en andersom. Al langer is onze gedachte dat we hier aan moeten sluiten op de cultuurontwikkelingen die hier gaande zijn. We hebben daar al 't Venster en de arboreta met 'Beelden op de Berg' en de laatste jaren kwamen daar Nieuwe functies bij zoals Het Depot met zijn beeldhouwkunst van voornamelijk torso's in villa Hinkeloord; de plannen van Harrie Harsema met het Schip van

Blaauw (zie ook verderop onder “zusterverenigingen”); een in ere hersteld Hotel de Wereld; en Galerie Wit aan de Hamelakkerlaan. De invulling van het Kopshuis en de straks vrijkomende Dreijen zou daarop aan kunnen sluiten. Frappant genoeg bleek ook Arno Boon tegelijk met zo'n gedachte te spelen. Hij heeft al vele partijen in de discussie over zijn concept betrokken en gaat daar ook nog mee door (zie ook op internet: www.kansenvoorwageningen.nl). De ideeën van Arno werden positief ontvangen, maar velen zijn sceptisch over de grote hoeveelheid voorstellen voor veranderingen.

Ook wij waren het niet op alle punten met Arno Boon eens. Men name zouden we er vol op in willen zetten dat het hoofdgebouw van de WUR op Duivendaal / Costerweg blijft. We praten dan over de noordrand van het centrum, waar het hoofdgebouw van de WUR, een eventueel nieuw te bouwen Aula van de WUR, de Junushoff en het IAC mét het oude ensemble van Duivendaal een levendig pied à terre van de WUR en Food valley zouden kunnen gaan vormen. Wederom met wederzijdse uitstraling naar het centrum.

Aan de zuidoostkant speelt de discussie over een recreatieve haven. Ook die zou de binnenstad (met de horeca aan de markt) kunnen versterken en andersom. Voorkomen moet worden dat Wageningen een soort Doetinchem aan de Rijn gaat worden.

Op verschillende manieren zijn we tenslotte bezig geweest met het centrum zelf. Formeel bij de discussie over bestemmingsplan binnenstad. Informeel in bijvoorbeeld discussies met wethouder Rik Eweg. Van groot belang vinden we dat het stadhuis 'gewoon' in het centrum blijft en dat de eeuwenoude structuur van de binnenstad – met haar bijbehorende kleinschaligheid – gerespecteerd blijft worden. We bepleiten een organische aansluiting van de nieuwbouw op Rustenburg met het centrum.

Spannend is natuurlijk de discussie over het gebied Plantsoen – Gerdessastraat. De gemeente laat daar een Masterplan over maken door het

Rotterdamse Bureau BVR. Dit project zal ongetwijfeld nog heel wat discussie losmaken.

GEBOUWEN VAN DE WUR

Op de vorige jaarvergadering presenteerde Paulien Opmeer van adviesbureau STOA uit Ede een onderzoek naar 14 WUR-panden. Ze beoordeelde deze op cultuurhistorie, architectuur, stedenbouwkunde en staat en zeldzaamheid. Twee panden sprongen eruit als zijnde van uitzonderlijk belang:

De Dreijenborch

Ritzema Bosweg 32a, in 1961 gebouwd voor Huishoudkunde (het 'Nitho') door architectenbureau Van Tijen, Boom en Posno. Een 'symbool voor het optimisme en de vernieuwing tijdens de wederopbouwperiode'. Wat ons betreft zou het mooi zijn als hier een kantoorbedrijf in kwam. Liefst een gebruiker die de vanuit het arboretum beleefbare uitkragende collegezaal functioneel kan gebruiken.

Entomologie & Fytopathologie

Binnenhaven 7–9 en 11. Voor de meeste Wageningers bekend als het langgerekte gebouw 'met de vaas' of 'met de kruik'. J. Wiedijk ontwierp het langgerekte gebouw dat in twee fasen is gebouwd (1962 en 1967) en Mecanoo stond voor de moderne aanbouw voor Virologie (1992). Een voorbeeld van streven naar evenwicht tussen traditie (decoratieve baksteenarchitectuur) en vernieuwing (een zichtbaar betonskelet en transparantie vliesgevels). Enerzijds lijkt het pand best geschikt voor woningen maar stedenbouwkundig is het jammer dat het pand het achterliggende gebied waar men een gebied voor 'kennisintensief wonen en werken' wil realiseren nogal afsluit. Een boeiende uitdaging.

Van gemiddeld tot bovengemiddeld belang waren:

Binnenhaven 5

Dit pand van Rosdorff architectencombinatie werd in 1992 gebouwd voor biologische bedrijfssystemen en tuinbouwproductieketens. Het ligt wat verder naar achteren tussen Entomologie en de Horecavakschool. Een geslaagd voorbeeld van de 'technische trend' uit de jaren tachtig. Binnen een combinatie van kantoor-, laboratorium en werkvlugels, die van buiten visueel zijn samengebonden tot één geheel.

Agrotechnion

Dit gebouw staat aan Bomenweg 4 (op De Dreyen) en is van C. van der Hoeven (1991). Speels met vooral binnen veel vormen, kleuren en materialen. Momenteel ligt het letterlijk in de schaduw van de hoge Biotechnion-flat, maar in een nieuwe woonwijk op De Dreyen zou het goed kunnen passen. Landbouwplantenteelt en graslandkunde. Ook van onze eigen J. Wiedijk staat aan Haarweg 333 'Den Nüij' (1954). Lekker naoorlogs traditionalistisch met de logica van een landelijke boerderij. Zorgvuldige architectuur die is afgestemd op de daar blijvend landelijke omgeving. Daar móét iets voor gevonden worden.

Botanisch laboratorium

Aan Arboretumlaan 4 bouwde rijksbouwmeester G.C. Bremer in 1934 dit traditionalistische, naar classicisme neigende pand met de soberheid die de arme dertiger jaren hem oplegde. Met de nieuwe bibliotheek (Mecanoo, 1992) heeft het complex aan de straatzijde een duidelijker 'gezicht' gekregen.

Groot Hinkeloord

Ten aanzien van Groot Hinkeloord betoogt Wageningen Monumentaal al jaren, dat we ons moeten realiseren dat het kleine arboretum als het ware omkranst is met een staalkaart aan mooie en/of sfeervolle universiteitsgebouwen. Op Groot Hinkeloord, langs de Arbotumlaan, en aan de Ritzema Bosweg (Dreyenborch en waarom niet ook een (deel van) het 'scheikundegebouw' op de Dreyen?). We moeten

héél zuinig op dit totaal. Het is de sfeer van een grootstedse Hortus Botanicus en tegelijk heeft het de (landschaps-)architectonische universitaire sfeer van een Oxford.

Plantenverdeling

C.J. Blaauw (de man van Het Schip, Microbiologie en Tuinbouwplantenteelt aan de Haagsteeg) bouwde in 1924 het Instituut voor de Veredeling van Landbouwgewassen (Lawickse Allee 166 tegenover Nudenoord) aan een daar toen al bestaande graanshuur. Hij was hier al wel gedwongen wat zuiniger aan te doen. Niettemin herken je Blaauw nog in menig feestelijk detail (zoals de ingangspartij). In 1956 werd het pand nog fors uitgebreid. De gemeente (die het pand in 2002 aankocht met als bestemming kennisintensieve bedrijvigheid aan de poort van de stad) wil het geheel tot monument verklaren. Je kunt je afvragen of het 'nieuwe' stuk ook beschermd moet worden.

Erfelijkheidsleer

Dit pand staat sinds 1929 op de hoek van de Generaal Foulkesweg en de Dreijenlaan. Een archetype uit de zuinige jaren. Daaraan en daarachter de frivole stijl van C. van der Hoeven (1986 en 1992).

Vijf panden werden tenslotte van minder belang geacht:

Tropische Plantenteelt (Ritzema Bosweg 32, crisisjaar 1939) wordt zorgvuldig maar weinig creatief geacht. Naar verluidt heeft de politie

belangstelling voor dit pand. Prima, als de sfeer van het Arboretum (zie boven) maar in acht wordt genomen. Het *Instituut voor Plantenziektenkundig Onderzoek* (Messelink, 1974) ligt aan Binnenhaven 12 verborgen achter Entomologie. *De Hucht*, het voormalige ziekenhuis, ligt aan de Generaal Foulkesweg (1958 gebouwd, in 1967 voorzien van een extra verdieping). Hier wordt ook gedacht aan woningbouw, die liefst speels gebruik maakt van de hoogteverschillen. Het rapport wijst op het stenen gevelreliëf van 'de verpleegzusters die zich ontfermen over de zieken'. Dat moeten we op een geschikte plek zien te handhaven. Het *Biotechnion* (De Gruyter & Van der Jagt, 1970) demonstreert een koel functionalisme. De gekleurde borstweringen van Peter Struycken doen tenminste nog iets. Wageningen Monumentaal hecht niet bijzonder aan dit gebouw. *De Nieuwlanden* ofwel Cultuurtechniek of Bodemkunde en Waterecologie aan Nieuwe Kanaal 11. Tsja?

We missen in de inventarisatie onder meer het scheikundegebouw op de Dreijen, het IMAG aan de Mansholtlaan en het Kopshuis, terwijl panden als Virologie (ook achter Entomologie) en het Instituut voor de Veredeling van Tuinbouwgewassen (Mansholtlaan) al gesloopt zijn. Wie nog aanvullingen of tips heeft: van harte welkom. De concentratie van de WUR op de Born (waar ze ongetwijfeld op niet al te lange termijn wel weer spijt van zullen krijgen) geeft het gevaar dat je straks nergens meer in Wageningen kunt merken dat er een universiteit is geweest. In het centrum is dat al zo. Laten we proberen dat verder te voorkomen.

WINDMOLENS

Ook binnen Wageningen Monumentaal is uitgebreid gesproken over de mogelijke komst van windmolens in Wageningen. De meningen zijn verdeeld. Los van de vraag of het efficiënt is (energiemaatschappijen zien het in elk geval niet als een oplossing voor de toekomst, 'alleen op zee kan het eventueel uit') is het natuurlijk een gebaár. Maar waarom zoek je dan een

locatie in het Binnenveld, in dat voor Nederland unieke plekje tussen twee bergen? Er wordt nu gesproken over molens van 105 meter hoog met rotorbladen van 45 meter. Het argument dat we die over honderd jaar misschien mooi vinden gaat in elk geval niet op: tegenwoordig slopen we dingen, die niet meer efficiënt zijn, direct (zie Industriële monumenten). Adopteren van windmolens in een ander gebied, bijv. langs de A12 of bij bedrijvenparken als de haven, zijn misschien een politiek aanvaardbaar alternatief? En hoe zit het met dat andere alternatief: matiger gebruiken? Energie produceren om daarmee de overvloed aan te kunnen blijven drijven, knaagt toch ook een beetje aan het geweten.

RUSTENBURG

Een eindeloos drama. Ze gaan nu echt beginnen met bouwen. Vorig jaar vertelden we dat de 'klankbordgroep' in ere hersteld zou worden (nadat de eerste klankbordgroep ten onder was gegaan bij gebrek aan concrete en presentabele schetsen door ontwikkelaar Bemog). Deze schetsen zouden duidelijkheid moeten geven wat er nu precies gebouwd gaat worden. Onze suggesties voor mooie zichtlijnen richting het ensemble rond de muziekschool ('t Venster) en teruggetrokken hoogbouw zijn bestempeld als niet haalbaar, ondanks de bezwering dat 'nog niets definitief' was. Ter illustratie een citaat uit een brief van oktober j.l. van Directeur Ruimte. Mw. Mr. A.W.H.M. van Oorschot. Dit naar aanleiding van een klacht van een klankbordgroeplid 'louter

voor ceremoniële redenen te zijn gebruikt'.
Mevrouw Mr. A.W.H.M. schrijft op 5 oktober 2004: 'Zoals tijdens de laatste klankbordgroep al is aangegeven was het inrichtingsplan vrijwel gereed. Er is naar aanleiding daarvan binnen de projectgroep een discussie geweest of het nog nut had om de vervallen klankbordgroepvergadering van 8 september op een later tijdstip in te halen. De conclusie was dat m.b.t. het inrichtingsplan een nieuwe bijeenkomst geen nut meer zou hebben'. En 'Vanuit de klankbordgroep is de wens geuit om in het ontwerpproces van de woningen een rol te hebben. Binnen de gemeente leeft deze wens ook'. Nooit meer iets van gehoord. Met hoge meesteressen is het kwaad kersen eten.

Voor onze opvattingen en frustraties in deze: zie voorgaande Profielen sinds mei 1998 (!). Wat een balsemende geruststelling als wethouder Eweg in de krant stelt: 'Als het definitief is, zal de Wageninger zien dat het een prachtige wijk is'.

PONSEN & LOOIJEN

Door een uitspraak van de Raad van State op een beroep van diverse omwonenden is het nieuwbouwplan voor het terrein van Ponsen & Looijen aan de Vijzelstraat voorlopig weer in de ijskast gegaan. Dat geeft reden en tijd voor Wageningen Monumentaal om nog eens over de mogelijkheden op deze plek na te denken. Daarnaast vragen we ons of of je met een aangepaste inrichting de Burchtstraat weer nadrukkelijker kunt laten aansluiten op de Kasteelse Gang. Vroeger was dit één straatje dat naar de toegangspoort van het kasteel leidde.

MUSEUM VOOR LANDBOUWTECHNIEK

Eind 2004 werd bekend dat het Nationaal Museum voor Historische Landbouwtechniek aan de Mansholtlaan (tegenover het Droevendaal-studentenpark) noodgedwongen haar deuren gaat sluiten. Het bezoekersaantal – ongeveer 2500 per jaar – bleef achter bij de verwachtingen en de Universiteit Wageningen

stelt niet langer een museumbeheerder beschikbaar. Bovendien wil ze binnen afzienbare tijd kunnen beschikken over de grond voor het realiseren van universitaire nieuwbouw (bestemming: kennisintensieve bedrijvigheid). Subsidieaanvragen voor de realisatie van renovatieplannen voor het museum liepen ook op niets uit.

Het museum wil zich nu gaan profileren als een virtueel museum om 'zo het technisch vernuft uit het verleden op een ultramoderne wijze zichtbaar te maken'. Ons inziens een verschaald afgietsel is van de lijfelijke aanwezigheid in een reëel museum, waarbij de zintuigen zich kunnen laven aan de tentoongestelde objecten. Het is dus zaak te blijven zoeken naar alternatieve ruimte en/of te kijken welk deel van de collectie in Wageningen levensvatbaar zou kunnen zijn.

Het museumbestuur zou haar collectie historische landbouwwerktuigen graag geheel of gedeeltelijk in een voor het publiek toegankelijke, dan wel van buitenaf zichtbare ruimte op willen stellen, eventueel in samenwerking met andere musea. Wageningen Monumentaal zou graag zien dat er in Wageningen dat er in Wageningen minimaal een museum blijft dat refereert aan het feit dat we hier een Landbouwuniversiteit (gehad) hebben. Idee voor de 'culturele as'?

Het huidige museum beschikt onder meer over 19de eeuwse landbouwwerktuigen en houten miniaturen, beschermd in het kader van de Wet tot Behoud van Cultuurbezit, nieuwere machines en waardevol documentatiemateriaal.

AULA OP DE ALGEMENE BEGRAAFPLAATS WAGENINGEN

De Gemeente Wageningen, eigenaar van de begraafplaats met aula aan de Diedenweg, wil daar – in samenwerking met verschillende uitvaartondernemers – een nieuw gebouw laten verrijzen met ruimten voor ontvangst, opbaren, diensten, kantoor en opslag.

Omdat het niet mogelijk zou zijn de bestaande aula in deze nieuwbouw te integreren gaat men voorsnog uit van totale sloop van de bestaande aula, met inbegrip van

de karakteristieke betonnen muur met toegangshekken. Wageningen Monumentaal schreef hierover een protestbrief aan de Gemeente waarin ze zich aansloot bij de protesten van onder meer tuinarchitect Erik Blok, de Stichting Terebinth en Docomomo.

Historie

Tuinarchitect Eric Blok verdiepte zich in de historie van 'De Leve Enk', zoals deze begraafplaats heet. Ruim een eeuw terug begon de in 1828 gestichte begraafplaats aan de Generaal Foulkesweg (waar nu het Jan Kopshuis staat) uit haar jasje te groeien en in 1899 werd besloten tot de aanleg van een nieuwe begraafplaats op een terrein 'ruim anderhalve kilometer buiten de bebouwde kom, in de richting van Bennekom'. De toen al zeer bekende tuinarchitect Leonard Anthony Springer (1855–1940), die tussen 1897 en 1900 leraar tuinkunst was aan de Rijkstuinbouwschool, om voor het 4,5 hectare grote terrein een 'zeer eenvoudig' ontwerp te maken, waarbij al wat naar weelde zweemt moest worden vermeden. Wel moest het voldoen aan 'betamelijke eisen van uiterlijke welstand die uit de bestemming der inrichting als vanzelve voortvloeien'. Er moest ruimte zijn voor een Israëlitisch, een algemeen en een R.K. deel.

Springers ontwerp voorzag in één centrale entree voor alle drie de delen. Achter de ingang – met aan de ene zijde een dienstwoning en aan de andere een wachtkamer – moest de centrale aula komen, van waaruit men langs rechte paden eenvoudig de drie verschillende delen van het terrein kon bereiken. De rechte lijn van de entree naar de aula, werd achter de aula verlengd in een soort hoofd-as. Bij het openen van de auladeuren na de plechtigheid moet dit een fraai effect hebben gegeven. De gemeenschappelijke voorzieningen stuitten echter op bezwaren aan Israëlitische en Rooms Katholieke zijde. Het plan moest aangepast en elk kreeg vanaf de openbare weg zijn eigen entree. Voorjaar 1902 werd de begraafplaats in gebruik genomen, zonder centrale aula.

In de Tweede Wereldoorlog raakte met name het algemene gedeelte overvol. J.T.P. Bijhouwer (vanaf 1936 docent tuinkunst en later hoogleraar tuin- en landschapsarchitectuur aan de Landbouwhogeschool) maakte nog tijdens de oorlog een plan om het terrein in noordelijke richting uit te breiden. Hiermee zou de (nog steeds) te bouwen aula meer centraal komen te liggen en was ook het nieuwe deel vanaf de hoofdingang goed bereikbaar. Bijhouwer was ook voorstander van het opheffen van het begraven in verschillende klassen, omdat iedereen naar zijn mening na de dood gelijkwaardig is.

De bouw van de aula werd echter (opnieuw) vooruitgeschoven. Pas bij een renovatie van omstreeks 1960 werd het inmiddels 7 hectare omvattende terrein een eenheid en ontstond één duidelijke ingang. Door het ruimen van vervallen graven ontstond de mogelijkheid om het oude landschappelijke park van Springer om te gaan vormen tot een modern, meer rechtlijnige aanleg. De bedoeling was om dit geleidelijk aan geheel te realiseren, maar tot op heden is dit niet gebeurd. Nog altijd lopen de hoofdstructuren van het park in Landschapsstijl en die van het nieuwe ontwerp door elkaar, hetgeen niet bijdraagt aan een heldere oriëntatie op het terrein. Wél geslaagd was de nieuwe entree van 1960, met als bepalende factor de aula van architect J.W.C. Boks (van het latere bureau EGM architecten).

Nationale belangstelling

DOCOMOMO (zie www.docomomo.nl) staat voor 'Documentation and Conservation of buildings, sites and neighbourhoods of the Modern Movement', in 1988 in Nederland opgericht. Het is een netwerk van architecten, historici, beleidsmakers en technici met werkgroepen in 42 landen met als centraal thema Het Nieuwe Bouwen. Men vergaart er kennis en promoot de waardering voor dit stukje erfgoed en men zet zich in voor de bescherming van met sloop bedreigde Jonge Monumenten. Bijvoorbeeld voor de aula aan de Diedenweg. Ze noemen een aantal waardevolle aspecten:

- De stedenbouwkundige kwaliteit. Er is sprake van een bijzondere band met de landschappelijke omgeving. De Aula ligt op een fraai 'strategisch punt': het is een duidelijke hoofdingang die goed aansluit bij de bestaande T-splitsing van wegen. De voormalige hiërarchie van de ingangen (per geloofsovertuiging) is met deze 'moderne' ingreep beëindigd. De betonnen muur, duidelijk onderdeel van het ontwerp, markeert de scheiding tussen openbare ruimte en begraafplaats. Vanaf de openingen in deze muur is tot voorbij het gebouw consequent een stramien-maat, waar te nemen, die zelfs in de speciaal gefabriceerde vloertegels, zowel buiten als binnen het gebouw is doorgezet. Zeer bijzonder is de relatie van deze strenge maten met de landschappelijke omgeving.
- Architectuur-historisch is het gebouw een zeer goed voorbeeld van het Nieuwe Bouwen in de jaren zestig. Karakteristiek zijn de transparantie en de heldere indeling van het gebouw, de relatie tot de omgeving, de luifels, de draagconstructie van stalen kolommen, de enorme glasvlakken, de stalen raamprofielen van minimale afmetingen en de grindstenen vloertegels.
- De gaafheid. Het gebouw verkeert grotendeels in originele staat, wat voor een gebouw van ruim 40 gebruiksjaren zeer bijzonder is.
- Het gebouw heeft een bijzondere plaats in het oeuvre van de bekende (Rotterdamse) architect Joost Boks. Boks maakte nauwelijks landschappelijk ontwerpen en deze uitzondering blijkt zeer geslaagd.
- De toekomstwaarde is groot. De flexibele structuur leent zich uitstekend voor aanpassing en/of uitbreiding.

Vereniging de Terebinth (terebinth.nl) zet zich sinds 1986 in voor herstel van zorg rond dood en rustplaats. Centraal thema vormen de cultuurhistorische waarden van begraafplaatsen en de zorgvuldige omgang met sterven, begraven, cremieren en rouwen.

Zij beklemtonen dat de entreepartij op De Leve Enk de afgelopen veertig jaar nauwelijks is gewijzigd of aangepast. De originele afwerking, detaillering en constructie zijn nog vrijwel volledig in tact zijn. De zuiverheid en transparantie van het gebouw en de fraai opgeloste entree-situatie zijn onaangetast. Terebinth beaamt dat er onmiskenbaar onderhoud nodig is en dat de verwarming en gehorigheid problematisch zijn, maar de bouwkundige en esthetische waarde van het gebouw maken het de moeite waard om verder te kijken dan de huidige plannen. Ofwel: kijk nog eens naar die mogelijkheid om deze aula te integreren in eventuele nieuwbouw. Eventueel als toonzaal voor memorabilia, grafmonumenten of lijkkasten ten behoeve van een lokaal of regionaal opererende organisatie. Dit zou een functionaliteit toevoegen aan het geheel! Belangrijk is dat dit fraai monument uit de wederopbouw-periode behouden blijft. Een monument dat een omgang met de dood weergeeft, die paste bij een tijd, waarin gezocht werd naar een andere benadering van lijkbezorging.

Wageningen Monumentaal concludeert dat het hier een architectonisch object betreft met een hoge mate van originaliteit en gaafheid. De architectuur weerspiegelt het vooruitstrevende klimaat zoals dat ook zichtbaar is bij een LU-gebouw als de Dreijenborg aan de Ritsema Bosweg. Ook in relatie tot het gedachtegoed van Sprenger en Bijhouwer is het cultuurhistorisch van belang.

WEDEROPBOUW-TENTOONSTELLING

Wageningen Monumentaal heeft de tentoonstelling *'Lelijk is geen argument. Toonbeelden van de wederopbouw in Nederland 1940-1965'* naar Wageningen gehaald. De organisatie van deze tentoonstelling is in handen van de Rijksdienst voor Monumentenzorg (www.rdmz.nl) en startte op 3 september 2003 in het toen 40-jarige stadhuis van Doetinchem. Na circa twintig gemeenten is de Wageningse Bibliotheek de laatste stop.

Aan de hand van tien thema's en vijftig illustraties wordt een bijzonder tijdsbeeld van de jaren vijftig en zestig getoond. Gebouwen die nu, zo signaleert ook de Rijksdienst, met sloop worden bedreigd. In Wageningen is dat niet anders en Wageningen Monumentaal zal dan ook een Wageningse dimensie toevoegen aan de expositie. In juli en augustus van dit jaar is deze tentoonstelling te bewonderen in de Bblthk (hoek Sttnsstrt/Brgstrt.....). Met dank voor de spontane en flexibele medewerking van de Openbare Bibliotheek.

SLOPEN KAN MAAR ÉÉN KEER

Na de Tweede Wereldoorlog lag Nederland in puin. De binnensteden van Rotterdam, Rhenen, Arnhem, Nijmegen en Groningen waren grotendeels verwoest. In totaal alleen al meer dan 100.000 woningen. Ook Wageningen werd zwaar getroffen. Met grote inzet werd het land weer opgebouwd. Het was een tijd van productie en samenwerking, van optimisme en vrijheid. En dat was aan de architectuur af te lezen, zoals de Lijnbaan in Rotterdam en het ANWB-kantoor in Den Haag. Of denk aan de Velsertunnel, de Euromast en de Efteling. Ter bestrijding van de woningnood werden nieuwe woningtypen geïntroduceerd zoals de galerijflat, de duplexwoning en de keuzeplanwoning. Open, groene woonwijken zoals het Soesterkwartier in Amersfoort, Angelslo in Emmen en Kanaaleiland te Utrecht.

Ook in Wageningen is uit die periode veel terug te vinden. De Markt werd reeds tijdens de oorlog geheel opnieuw opgebouwd na tijdens

de Duitse inval in mei 1940 in puin geschoten te zijn. De Markt is nu landelijk bekend als voorbeeld van de Delftse School. Van deze architectuurstroming is veel meer te vinden. O.a. aan de Hoogstraat, nabij de Bergpoort. En denk ook even aan het fraaie pand van vd Kolk aan de Lawickse Allee. Dan staan er verspreid door Wageningen nog de nodige LU-panden uit de Wederopbouwperiode.

Een halve eeuw later zijn de producten van de wederopbouw kwetsbaar geworden. Gebrek aan onderhoud, maatschappelijke problemen en de soberheid van de toenmalige bouw dragen bij aan een matig imago. Onder het motto van 'stedelijke vernieuwing' en 'inbreiding' loert het sloop-spook.

Het is dan ook de hoogste tijd het erfgoed van de wederopbouw op z'n cultuurhistorische waarde te schatten. En 'lelijk' is daarbij geen argument om tot sloop over te gaan. Integendeel, de architectuur is vaak verfijnder en veelkleuriger dan meestal wordt gedacht. Vandaar dat men in kringen van architectuur en monumentenzorg – na het tijdperk van de 'jonge monumenten' (1850–1940) – nu ook aandacht krijgt voor de periode van de wederopbouw (1940–1965). Een speciaal projectteam van de Rijksdienst voor Monumentenzorg en het Nederlands Architectuurinstituut (Nai) hebben daarom een gezamenlijke publicatie Toonbeelden van de Wederopbouw (2002) en een tentoonstelling samengesteld. Deze tentoonstelling behelst historische en actuele foto's. In Wageningen zullen we daar het nodige aan toe kunnen voegen, zowel op het vlak van woningbouw (binnenstad én uitleg) als op het vlak van Universiteitsgebouwen (zoals het na-oorlogse 'miljoenenlaantje van Mansholt').

ZUSTERVERENIGINGEN

Zoals afgesproken op de ledenvergadering in 2004 hebben we de banden met enkele verwante geesten en zusterinstellingen nader aangehaald.

Harry Harsema

Harry Harsema is tuin- en landschapsarchitect. Hij is onder andere de drijvende kracht achter het tijdschrift *Blauwe Kamer* (zie blauwekamer.nl) en onlangs ontving hij de NVTL-trofee van de Nederlandse Vereniging voor Tuin- en Landschapsarchitectuur. Met zijn Grafisch Atelier Wageningen betrok hij onlangs het Schip van Blaauw op Groot Hinkeloord. Wat hem betreft moet dit prachtige gebouw een ontmoetingsplek worden voor mensen en ideeën op het gebied van stad, landschap en vormgeving. Samenwerking met Wageningen Monumentaal is wellicht mogelijk op basis van de doelen zoals die gesteld zijn door het Stimuleringsfonds voor de Architectuur en Belvédère.

Het Stimuleringsfonds voor de Architectuur ontvangt in de periode 2005–2008 jaarlijks bijna 2,8 miljoen euro voor projecten ter bevordering van kennisontwikkeling en kennisoverdracht betreffende de ruimtelijke inrichting van stad en landschap en ter bevordering van de belangstelling voor architectuur in brede zin bij een groot publiek (zie archfonds.nl).

De Belvédèreregeling (in dezelfde periode 1,3 miljoen per jaar) is bedoeld voor het versterken van de culturele diversiteit van stad en landschap door voort te bouwen op de cultuurhistorie. Hierbij kan het gaan om objecten, relictten, landschappen, stadsdelen en gebouwen in relatie tot de kennis van archeologen, (architectuur- en stedenbouw-)historici, historisch geografen en/of de verhalen van bijvoorbeeld bewoners, reizigers en schrijvers. Het gaat om het verwerken van cultuur en geschiedenis in een concreet ontwerp.

Mooi Wageningen

Afgelopen jaar hebben we ook contact gelegd met Joan Wolffensperger, voorzitter van Mooi Wageningen. Deze vereniging richt zich vooral op de ecologische en landschappelijke kwaliteit van het Wageningse buitengebied, zoals Eng, Binnenveld en Berg. Dat geeft letterlijk raakvlakken waar we gemeenschappelijke standpunten kunnen

zoeken zoals ten aanzien van de windmolens in het binnenveld, de graansilo's bij de haven en de invulling van Rustenburg. Bij Rustenburg kwam het bijvoorbeeld al tot concrete samenwerking, waarbij de voorzitter van Wageningen Monumentaal reageerde namens beide verenigingen. Ook is gesproken over mogelijke gezamenlijke presentaties op manifestaties als bijvoorbeeld de Molenmarkt.

Mooi-Wageningen is in 2001 opgericht in reactie op discussies rond het gemeentelijke concept-structuurplan. Met name de opties waarin Eng en Binnenveld bebouwd zouden kunnen worden verontrustten veel liefhebbers van landschap en natuur. Achteraf is het aardig om te zien dat de reactie van Wageningen Monumentaal in 2001 inderdaad veel meer was opgebouwd vanuit de binnenstad. We begonnen met het verkeer (naar het centrum) en kwamen via de wenselijkheid en de kwaliteit van inbreiding tenslotte op het ontzien van zichtlijnen op de fraaie landschappelijke omgeving. Zo verwierpen we bijvoorbeeld hoogbouw en windmolens in het Binnenveld op grond van het feit dat het ensemble van Grebbeberg en Wageningse Berg een uniek aardkundig monument vormt: een markering van de entree van de Gelderse Vallei. Overigens wilden ook wij de Eng en het Binnenveld onbebouwd laten.

(Zie ook kennisgebied.nl/mooiwageningen).

Museum De Casteelse Poort / Vereniging Oud-Wageningen

Ook met Saskia Zwart, Piet Aben en Piet Woldendorp van de Casteelse Poort (casteelsepoort.nl) hebben we gepraat over mogelijke samenwerking. Voor een vereniging als de onze is De Casteelse Poort een waar kennisinstituut.

Op de eerste plaats is daar de collectie van het museum. Zo mogen we voor de tentoonstelling over de Wederopbouw (zie elders in deze Profiel) van zijn video over de markt en de Delftse school en over de maquette van het Uiterwaardenplan gebruik maken. (Omdat het museum deze zomer al volgeboekt

was wijken we zelf deze keer uit naar de Bibliotheek).

Een ander punt van samenwerking vormde indertijd het zoeken van een herbestemming voor de kasteelkelder naast het museum aan het Bowlespark.

Op de tweede plaats herbergt De Casteelse Poort het documentatiecentrum van de Vereniging Oud-Wageningen (oudwageningen.nl). we kunnen daar terecht voor historische informatie en andersom worden wij wel geraadpleegd over actuele ontwikkelingen.

Op de derde plaats worden vanuit het museum veelvuldig rondleidingen georganiseerd om mensen te wijzen op monumentale en cultuur-historische aspecten van onze stad. We hebben zelf ook zo'n rondleiding genoten.

(rondleidingenwageningen@hetnet.nl).

Unesco

Omdat ons nieuwe bestuurslid Laurens van der Zee voorlichter is bij United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (unesco.org) komt een wel heel bijzondere 'partner' in beeld. Een organisatie die – op een wat ander niveau – óók bezig is met het behoud en het functioneren van monumenten, de leefbaarheid van een stad, en de participatie van de bevolking in planning en dergelijke.

Zo is er de bekende Werelderfgoedlijst (zie whc.unesco.org) van mondiaal unieke monumenten en natuurgebieden. Een voordracht alleen al vergt enorme research en documentatie. De lijst bevat momenteel 788

monumenten en natuurgebieden, waarvan zes in Nederland (De Beemsterpolder, De Stelling van Amsterdam, het voormalige eiland Schokland, het molencomplex Kinderdijk, het ir. Wouda stoomgemaal te Lemmer en het Rietveld-Schröderhuis te Utrecht). Ook de historische kern van Willemstad, Curaçao, staat er op. Unesco acht deze bijzondere plekken van wereldbelang en vindt dat ze door iedereen gekend moeten worden. Talrijke publicaties en nieuwsbrieven proberen dat te ondersteunen. (zie: publishing.unesco.org). Het Unesco Centrum Nederland te Amsterdam verzorgt – samen met onder meer de Rijksdienst voor Monumentenzorg – het Nederlandse element hierin. Overigens betekent een monumentenstatus ook voor Unesco niet dat er een stolp overheen moet. Juist door maatschappelijk of commercieel gebruik kan een monument overleven. Een notie die in Nederland ook ten grondslag ligt aan de Nota Belvédère. Zo kom je de term 'sustainable tourism' (duurzaam toerisme) veelvuldig tegen in de Unesco-geschriften.

Een andere aspect is het studieprogramma 'stedelijke planning en participatie'. Hierbij gaat men in op mondiale verschijnselen als verstedelijking en migratie (unesco.org/most). Een bekend 'product' van dit programma is het onder stadsplanners bekende boek "Growing up in cities with children and youth – a manual for participation" met veel praktische tips en voorbeelden. Voor vragen kan met terecht bij Laurens van der Zee (laurens.vanderzee@unescocentrum.nl).

BAKKERIJ DE VOLHARDING

Van 1924 tot 1958 zat aan het Salverdaplein (aanvankelijk aan de Nieuwstraat) de Rooms Katholieke Coöperatieve Bakkerij 'De Volharding U.A.'. De meeste Wageningers kennen het gebouwtje nu als 'het UVV-gebouwtje'. Sinds 1971 is het gemeentelijk eigendom. Het hangt al jaren in de lucht dat de gemeente bereid is dit pandje (ter sloop) te vervreemden.

Is het een monument?

We gaan de vijf criteria kort langs.

- Ter beoordeling van de vraag of iets een monument is kijk je op de eerste plaats naar de architectuur. Wel, het materiaalgebruik van het pand wijst op de stijl van de Amsterdamse School, tegenwoordig ook wel aangeduid als expressionisme: er is gewerkt met gekleurd baksteen, bijzondere steenverbanden en eindvorsten (nokdakpannen), houtwerk deuren met enig smeedwerk en roedenverdeling in de ramen. Maar er is geen sprake van architectuur in de zin dat het pand kenmerkend zou zijn voor de stroming zoals bijvoorbeeld de panden van Blauw dat zijn. Het pand is meer pragmatisch. De vormen zijn ontstaan uit een combinatie van aansluiting op de omgeving (bijvoorbeeld bij de topgevel in de Kapelstraat) en de functie (winkel en bakkerij). Het geheel levert een leuk panorama op van daken, tot en met de toren van de kerk op de markt. Een bijna Frans aandoend beeld.
- De cultuurhistorische waarde achten wij hoog. Wageningen was een eeuw terug een uitgesproken 'arbeidersgemeente'. In die context speelden het socialisme, vakbonden en coöperaties een belangrijke rol. Deze (Roomse) coöperatie is daar zo ongeveer de laatste tastbare herinnering aan.
- Qua stedenbouwkundige waarde past De Volharding in het 'dorpse' stadscentrum van Wageningen. De kleinschaligheid past bij wat Wageningen was. Het is een eenvoudig, met

ambachtelijke liefde gebouwd pandje. In het oprukkende stadse geweld (het Conventplein en de panden van Van den Hove aan Basseccours en Herenstraat) is het een zwakke partij. Niet omdat het minukelig is, maar het omdat niet commercieel is. Alleen al in die zin moet het – in de Wageningse cultuur – een geuzenpand zijn. De bakkerij past qua schaal en opzet goed in het bouwblok met aansluiting op de kwetsbare en bijzondere buurpanden aan met name de Kapelstraat: een zeventiende eeuws stukje Wageningen. Deze overweging weegt inziens op tegen het argument dat het Salverdaplein onevenwichtig zou zijn door dat 'lage' gebouwtje aan één zijde. Als we ook hier hoger gaan bouwen zal dat het Salverdaplein bepaald niet opwaarderen. Dat nog los van het feit dat er aan extra winkelruimte voorlopig weinig behoefte is in het centrum.

Overigens is het pand oorspronkelijk gebouwd aan het uiteinde van de Nieuwstraat die vroeger een knik maakte richting Vijzelstraat (het Salverdaplein was voor de oorlog gewoon bebouwd). Die situatie zou je kunnen 'herstellen' door tegenover De Volharding op het plein iets apart neer te zetten, bijvoorbeeld een overdekte markthal die ruimte kan bieden aan de warenmarkt op woensdag en op andere dagen ruimte biedt aan ambulante handelaren en/of culturele manifestaties.

- Het pand is gaaf. Weliswaar is het ooit verbouwd, maar dat is volledig in stijl gebeurd. Al vrezen we dat weinigen die gaafheid zullen ervaren door de veelheid aan ontsierend straatmeubilair dat er tegenaan staat: een aantal stroomkasten, een openbare vuilcontainer, fietsenrekken en een papierbak.
- De uniciteit tenslotte achter wij evident. Het is gewoon een mal pandje dat daar staat. Iets waar je even van opkijkt. Iets anders.

Resumerend lijkt De Volharding geen architectonisch topmonument te zijn. Maar tegelijk geven bovenstaande overwegingen wél aan, dat er vele redenen zijn om dit pand te willen behouden als bijzonder element – noem het een curiositeit – in ons stadscentrum. Het vormt een aparte afsluiting van een historisch bouwblok, en er zit een cultuurhistorisch 'verhaal' aan vast. De oude bakkerij maakt deel uit van de identiteit van het stadscentrum.

Hergebruik

Op verschillende manieren hebben we reeds onze visie neergelegd bij gemeentelijke vertegenwoordigers en de Monumentencommissie. Jaren terug zagen we er wel mogelijkheden voor een intiem restaurantje, maar bij het huidige horeca-aanbod durven we dat niet meer te zeggen. Of voor een kunstenaar of ambachtsman die er een atelier plus winkeltje zou kunnen vestigen. Of er zou een documentatiecentrum of iets dergelijks in kunnen of inderdaad – zoals nu met de UVV – een vereniging. Of, waarom eigenlijk niet: een bakkerij? Het is er voor gebouwd!

Sloop

We vrezen dat de opbrengst bij verkoop de gemeente meer aanspreekt dan behoud van een uniek pandje. Het is al langer bekend dat de UVV per 1 mei het pand moet verlaten. En in reactie op een brief aan B&W kregen we te horen dat er bij Welstand inmiddels al een in opdracht van Van Swaaij gemaakte ontwerp-tekening is ingediend voor een nieuwbouwpand op de plek van De Volharding. Alarmfase Rood dus.

HET BESCHERMDE WEDEROPBOUWBEELD VAN DE MARKT VERDIENT MEER DAN SERRES.....

Al jaren her is de Markt in Wageningen na een uitgebreid onderzoek erkend als een monumentaal ensemble. Naast erkende monumenten als stadhuis en kerk werden alle wanden van het plein gemeentelijk beschermd. Het gehele in 1941 in de traditionele stijl van

de Delftse School uitgevoerde plan is architectonisch, stedenbouwkundig én cultuurhistorisch van groot belang. Voor Wageningen als oorlogsstad én als stad waar de capitulatie getekend is lijkt dit architectonische affiche nog eens extra interessant. Tekenend is die pagina van het recente boek 'Toonbeelden van Wederopbouw' van de Rijksdienst voor Monumentenzorg waarop foto's van de capitulatie-onderhandelingen in De Wereld én de wederopbouw op de markt naast elkaar staan.

Het gemeentebestuur heeft dit goed begrepen door enige jaren geleden een nieuw ontwerp te laten maken voor de Markt, waarbij een goede verhouding tot stand werd gebracht tussen de, de monumentale bebouwing, de ruimtelijke verhoudingen en de cultuurhistorische betekenissen zoals het voormalig kerkhof rond de kerk. Zo werd over het hele plein een raster aangebracht van lijnen en vlakken waarvan de maten bepaald werden door de maten van de Delftse School-architectuur. Daarna werden ook afspraken gemaakt met de gebruikers rond het plein over een goede afstemming tussen semi-openbaar (zoals terrassen) en openbaar gebied.

'We willen het plein teruggeven aan de stad en haar bewoners' zeiden de ontwerpers van 'SVP Architectuur en stedebouw'. Maar het lege plein roept weerstanden op. Het plein zou niet levendig zijn. En dus wordt er gezocht naar methoden om het plein te "verlevendigen". Eén zo'n initiatief kwam van centrum-manager Kool, die een recent een plan lanceerde voor serres aan de oost- en eventueel ook aan de westzijde van de Markt. Hij kreeg er weinig bijval voor. Ook niet van Wageningen Monumentaal.

VESTIGINGSKLIMAAT WINKELIERS

In oktober bleek uit een onderzoek van de Nederlandse Vereniging van makelaars (NVM) dat 43% van de Wageningse detaillisten hun stad niet aantrekkelijk genoeg vindt om zich blijvend in Wageningen te willen vestigen.

De gegeven cijfers zijn curieus. Het onderzoek is landelijk gedaan onder 1.500 winkeliers. Wageningen staat voor pakweg 2 promille van de Nederlandse bevolking. In Wageningen zijn dus statistisch drie winkeliers bevraagd. Een beetje gepuzzel leert niettemin dat het er zeven geweest moeten zijn: bij drie op zeven kom je namelijk uit op 43%. Dus van de zeven winkeliers hebben er drie geklaagd dat 'de grootste struikelblokken in Wageningen worden gevormd door het beperkte winkelaanbod en de parkeervoorzieningen'. Ons antwoord: zorg voor een beter winkelaanbod en als de parkeervoorzieningen tekort schieten, komen die heus wel. En: hou eens op met kankeren.'

DE MOUTERIJ

Het pand van de mouterij werd in 1864 door ene Boeker uit Krefeld gesticht als Wageningse Bierbrouwerij, op een terrein tussen de Grintweg (Churchillweg) en de Eekmolenweg die toen nog (vanaf pakweg de Joodse begraafplaats aan de Generaal Foulkesweg doorliep tot waar nu het warenhuis van Gij staat). De Grintweg – richting Bennekom en Ede – was kort tevoren gerealiseerd en betekende nieuwe vervoersmogelijkheden voor de in opkomst zijnde industrie. Bovendien kon de brouwerij hier over voldoende, zacht en vrijwel zoutloos water vanuit het Veluwemassief beschikken. In april 1879 werd de goed draaiende en gunstig gelegen brouwerij in De Brakke grond te Amsterdam geveild: brouwerij met woonhuis, kantoor, stalling met wagenhuis, grote tuin, moesgrond en bouwland. In 1880 kwam de brouwerij in handen van de Duitser Hoolmans, die het bedrijf uitbreidde onder de naam Stoombierbrouwerij en Ijsfabriek Germania. In 1907 ging deze failliet, vooral tengevolge van een staking. De boedel ging naar brouwerij De Kroon uit Arnhem die bedong dat in het pand 25 jaar geen bier meer mocht worden gebrouwen. De nieuwe eigenaar, Hilgers, zette het bedrijf voort als mouterij. Na een ongeval van Hilgers nam de Rotterdammer G.A. Jooss in

1919 de leiding over. Diens zoon breidde de NV Export Mouterij Nederland enorm uit tot hij het in 1987 overdeed aan Bavaria.

Begin 19e eeuw bevonden zich langs de Grintweg en de nabijgelegen Eekmolenweg en Harnjesweg vrijwel uitsluitend tabaksgronden en –schuren. Men woonde in de binnenstad en in de nabijgelegen Benedenbuurt. De oude verkaveling sloot vooral aan op de wegen van de hoger gelegen zangronden naar de brinken: de oost–west verbindingen.

Op de kadastrale kaart uit 1832 (zie hierboven) is dat goed te zien: de verkaveling ter plaatse staat haaks op de Harnjesweg en de Geertjesweg en is dus evenwijdig aan bijvoorbeeld de Eekmolenweg (waarlangs de brouwerij aanvankelijk was gesitueerd). Omdat de Grintweg ter plaatse afbuigt naar het noordoosten ontstonden hier overhoekse situaties: de Grindweg (of Churchillweg) loopt als het ware diagonaal door de oude verkaveling waardoor de mouterij 'scheef' staat ten opzichte van de Churchillweg. Hetzelfde zie je aan de overkant met de LTS die is gesitueerd op een perceel waar veel eerder een sigarenfabriek stond.

De oudste brouwerij vinden we waarschijnlijk direct achter het woonhuis (zie bovenstaande foto uit 1920). Dat woonhuis zelf is van 1907. Op een andere foto uit 1907 zien we het woonhuis (dan nog vrij laag) met daarachter een hoger en een nog hoger gebouw en dáárachter is de eerste versie van de huidige toren in aanbouw. Het oudste deel vinden we waarschijnlijk – zoals gezegd – langs de

vroegere Eekmolenweg. Een huis met daarachter een brouwerij. Het huis heeft tussen 1907 en 1920 haar huidige rijke aanzien gekregen (met onder andere een extra verdieping). We weten dat door een foto uit 1907 waarop het huis lager is en waarop de achterste toren (met het huidige opschrift Export Mouterij Nederland) nog in aanbouw is. Waarschijnlijk was er vóór 1907 al sprake van een U-vorm, want de witte dwars staande schuur sluit niet aan op de toren van 1907 maar op het gebouw daarvóór. Op de voorgrond tenslotte staat het oude transportgedeelde (met mogelijk toen al kantoorruimte?).

Na de bouw van de toren (architect De Caspel) volgende de grote moutschuur in drie traveeën ('karteldaken') achter de witte schuur op de foto. De villa werd verhoogd en er werd een serre toegevoegd. De kopgevels van verschillende onderdelen werden voorzien van dakoverstekken, wat bij de villa een chaletachtig uiterlijk opleverde. Ten onrechte is dit toegeschreven aan de Zwitser Fraulin die als brouwmeester bij Hoolmans werkte.

Het geheel is resumerend van architectuurhistorisch waarde als typologisch goed voorbeeld van een brouwerij in een karakteristieke U-vorm in industriële neostijl, waarvan details nog herkenbaar zijn én als voorbeeld van een mouterij met gebruikmaking van de oorspronkelijk U-vorm en toevoeging van een toren en schuur in een rationalistische stijl, waarvan grote delen nog goed herkenbaar zijn. Naoorlogse delen zijn weliswaar kenmerkend voor een industrieel tijdsbeeld, maar grootschalig en niet aansluitend aan de omgeving.

Stedebouwkundig vormt de mouterij een markant herkenningspunt op de Churchillweg, terwijl haar ligging verwijst naar de oude verkavelings- en wegenstructuur.

Cultuurhistorisch markeert deze kleinschalige semi-agrarische industriële brouwerij de overgang van een agrarische naar een geïndustrialiseerde samenleving. Voor Wageningen is het bovendien een van de weinige 'fabrieken' die we nog hebben.

Wageningen Monumentaal vindt dat bij de ontwikkeling van dit gebied de brouwerij of mouterij zichtbaar moet blijven. Zowel 'de kleine U' als de 'traveeën-mouterij' als het woonhuis als de mouterij-toren kunnen daarvoor in aanmerking komen. We realiseren ons dat ook hier het vinden van bestemmingen van groot belang is. Op zo'n moment komt het aan op de wil, de durf en de creativiteit van de projectontwikkelaar. De Villa zou in aanmerking kunnen komen voor een kantoorfunctie of een heerlijk appartementencomplex. De bedrijfsgebouwen, inclusief traveeën-mouterij kunnen ruimte bieden aan parkeren, een supermarkt, feestzalen, studentenvereniging, kunstenaars-ateliers, enz. In al die gevallen krijg je een wijkje met een bijzonder accent. Als het gebied (inclusief de gebouwen van Diedenoord) ontsloten moet worden zouden we graag een soort herstelde Eekmolenweg uit zien komen op de Geertjesweg ter hoogte van de vroegere school, nu kinderopvang. Een aardig gebouw, en leuk om op uit te rijden. Ook ontsluiting naar de achterliggende wijk - richting Klaas Katerplein - zou het geheel kunnen verlevendigen.

Daarnaast zijn we sterk voor het behoud van het oude bijna Dudok-achtige deel van de LTS (met het torentje). Dat lijkt goed geschikt te maken voor bewoning en zou - samen met onderdelen van de moutfabriek - kunnen zorgen voor handhaving van die eigenwijze óverhoekse' situatie.

Tot slot bepleiten wij aandacht voor het opnieuw vormgeven van die klassiek dorpsse Churchillweg richting Bennekom op deze locatie. Een levendige ader van Wageningen zélf. Hier past geen invulling die met de rug naar de straat toe staat. Bij de invulling van de hoek met de Harnjesweg is dat een aantal jaren terug toch misgegaan.

GREBBEDIJK 6/6A

Tragisch is de aftakeling van rijksmonument (!) Grebbedijk 6/6a. Na veel vriendelijke én dreigende taal tegen de eigenares heeft de gemeente moeten vaststellen dat het huidige monumentenbeleid onvoldoende mogelijkheden biedt om iemand aan te pakken, die zijn monument letterlijk in elkaar laat zakken. Burgemeester Pechthold wil in Den Haag aankarten dat de wetgeving in deze moet veranderen. Ons monument aan de haven zal die eventuele wetswijziging waarschijnlijk niet meer meemaken. Het Nationaal Contact Monumenten (NCM), de landelijke koepelorganisatie, waar Wageningen Monumentaal lid van is, voert op dit moment een inventarisatie uit van monumenten, die door gebrek van middelen en initiatieven verloren dreigen te gaan. De NCM hoopt hiermee de regering te overtuigen van de noodzaak om extra middelen ter beschikking te stellen om de achterstanden in noodzakelijke restauraties snel in te halen. Wij zullen dit monument bij de NCM gedocumenteerd aanmelden voor deze inventarisatie, die onderdeel uitmaakt van de landelijke manifestatie "Monumenten, maak er werk van!"

HET BESTUUR VAN WAGENINGEN MONUMENTAAL

Het bestuur staat momenteel onder voorzitterschap van Roel Veelders (tel. 419129). Roel is beleidsmedewerker monumentenzorg bij de gemeente Venlo. Daarnaast is hij onder meer bestuurslid en technisch adviseur bij de Bond Heemschut, afdeling Gelderland. Secretaris/penningmeester is Han den Ouden (tel. 426040). Hij is Wagenings

bosbouwkundige, werkt thans bij Ingenieursbureau Nieuwland als consultant geo-informatie en is onder meer actief als amateur-archeoloog.

Verder zitten in het bestuur:

Rita van Biesbergen (tel. 415609) drijft het audiovisuele productiebedrijf Mugmedia (zie: mugmedia.nl). Ze is fotograaf, filmmaker en landschapsarchitect en onder andere betrokken bij projecten rond de Moutfabriek en het Schip van Blauw.

Wouter Blokhuis (tel. 410073) is bodem- en bosbouwkundige. Hij is onder meer geïnteresseerd in muziek en zang. Hij was ook eindredacteur van het boekje 'In omnia Musica' over 75 jaar WSKOV.

Andras Wilszinsky (tel. 427459) is senior-consultant geo-informatie Bureau Nieuwland met grote interesse in cartografie.

Leo Klep (tel. 423178) is journalist en consultant op het gebied van landbouw en landbouwwetenschappen. Hij schreef ook enkele boekjes over Wageningse geschiedenis.

Afgelopen jaar verwelkomden we twee nieuwe bestuursleden:

Joke Ziedses des Plantes (tel. 427164) is geboren in 1940 te Rotterdam. Ze is jurist en kunsthistorica. Van 1979 tot

1 juli jl. verrichtte ze full-time juridische werkzaamheden voor de sociale wetgeving bij diverse instanties. Sinds 1 juli vorig jaar woont ze in Wageningen en geeft daar tot en met 2007 de cycli kunstgeschiedenis aan de Volksuniversiteit. Daarnaast doet ze kunsthistorisch onderzoek op projectbasis.

Laurens van der Zee (tel. 418338) werd geboren in Bennekom en studeerde niet-westerse sociologie aan de VU in

Amsterdam. In die stad werkt hij als

publieksvoorlichter bij de stichting UNESCO Centrum Nederland, het Nederlandse documentatiecentrum van deze VN-organisatie voor onderwijs, wetenschappen, cultuur en communicatie. Daarnaast is hij dichter en muzikant. Als dichter is hij geïnteresseerd in de relatie tussen de identiteit van een stad en die van zijn bewoners, en in de invloed van de gebouwde omgeving op het 'welbevinden' van de inwoners. Meer vindt u op zijn eigen website: laurensvanderzee.nl.

LEDENVERGADERING EN INDUSTRIEEL ERFGOED

Voor de jaarlijkse ledenvergadering op 13 april aanstaande hebben we Digna Sinke uitgenodigd. Deze 55-jarige cineaste (onder andere bekend van Belle van Zuylen en Tiengemeten) maakte in 1990 de documentaire Niet voor de Eeuwigheid. Een film waarin het industriële erfgoed van de negentiende en twintigste eeuw – met haar rokende schoorstenen, ratelende getouwen en stampende machines – wordt beschouwd vanuit

een invalshoek van 'industriële archeologie'. Als een stuk cultuurgeschiedenis, waarbij achter ieder object een verhaal schuil gaat. De film begint in een informatieve stijl en eindigt als pure poëzie.

De monumentale uitvindingen uit het industriële tijdperk – de stoommachines, ijzeren bruggen en machtige fabrieken – hebben indertijd ons landschap veranderd, maar lijken zo mogelijk nog sneller weer uit dat landschap te verdwijnen. Want in een land waar ruimte steeds schaarser wordt alles wat zijn originele functie verliest ook onmiddellijk bedreigd.

Uit oogpunt van culturele historische, culturele en wel degelijk ook esthetische motieven verdienen ook deze monumenten onze aandacht.

Een poëtische en indrukwekkende film die hopelijk ook Wageningers eens met een wat ander oog laat kijken naar de moutfabriek, de molensteenfabriek, oude universiteitsgebouwen of – laten we eens gewaagd zijn – naar de haven.

Toegangsdeur voormalig IVT aan de Mansholtlaan, wederopbouwarchitectuur (gesloopt...)